

بررسی اثرات سیاست حمایتی پرداخت های مستقیم و اعتبارات دولتی بر توسعه کارآفرینی واحد های گلخانه ای

محسن رضایی میرقائد^{۱*}، مهلا زارع مهرجردی^۲

تاریخ دریافت: ۹۴/۰۷/۱۸ تاریخ پذیرش: ۹۴/۱۰/۱۰

چکیده

تولید گل و گیاه زینتی که یکی از بخش های باغبانی با پتانسیل بسیار زیاد برای رقابتی شدن کشاورزی عنوان می شود، با سرعت در حال مطرح شدن در کشورهای دنیا است و این امر شامل ایران نیز می باشد. رشد و توسعه واحد های تولیدی گلخانه ای نیازمند حرکت به سمت کارآفرینی است. با وجود تمامی این پتانسیل ها و تلاش هایی که از سوی دولت در جهت کارآفرینی این واحد ها تاکنون صورت گرفته است، امروزه تمایل به سرمایه گذاری در کسب و کارهای کوچک و متوسط این بخش بسیار کاهش یافته است. (حسینی درویشانی و زارعی، ۱۳۸۸). با توجه به اعتباراتی که دولت به بخش کشاورزی اختصاص داده است، مطالعه حاضر تلاش نموده است تا با استفاده از مصاحبه و ابزار پرسشنامه به تحلیل اثرات پرداخت ها و اعتبارات دولتی به واحد های تولیدی گلخانه ای بپردازد. نمونه آماری شامل ۱۳۷ نفر از کارآفرینان تولید گل و گیاه زینتی استان تهران بوده که کسب و کار آنها در طی سالهای ۱۳۸۰ تا ۱۳۸۹ پایدار بوده و بر اساس نمونه گیری تصادفی ساده در سال ۱۳۸۹ انتخاب شده اند. ضریب آلفای کرونباخ محاسبه شده جهت پایایی پرسشنامه برابر با ۰/۷۹ تخمین زده شده است که نشان از پایایی مناسب ابزار تحقیق دارد. تحلیل داده ها با استفاده از نرم افزار SPSS انجام گرفته است. نتایج حاصل از تحلیل عاملی نشان داده است که عوامل میزان استفاده کارآفرینان از وام ها و اعتبارات پرداختی دولت، میزان مفید بودن تسهیلات و اعتبارات دولت در جهت توسعه کارآفرینی واحد گلخانه ای، میزان اهمیت اعتبارات در تامین مالی گلخانه، تناسب دوره بازپرداخت اعتبارات با توان کارآفرین، سهولت فرآیند دریافت وام ها و اعتبارات دولتی، تناسب سپرده اولیه جهت اخذ وام با توان کارآفرین، تناسب بهره پرداختی وام با توان کارآفرین و کفایت میزان تسهیلات و اعتبارات پرداختی دولت در جهت توسعه کارآفرینی گلخانه ها عمده ترین عوامل موثر بر اثرات وام ها و اعتبارات پرداختی دولتی بوده اند. همچنین نتایج تحلیل رگرسیون نیز نشاندهنده اثرات منفی این پرداخت ها به علت نرخ بهره بالا در طی سال های ۸۹-۱۳۸۰ با ضریب بتا برابر با ۰/۶۰۳ بوده است. از این رو هدف کلی این پژوهش بررسی و شناخت اثرات سیاست های تاثیر گذار در این زمینه بوده است.

طبقه بندی *JEL*:

واژه های کلیدی: پرداخت های مستقیم، گل و گیاه زینتی، اعتبارات دولتی، توسعه کارآفرینی.

۱- دانشیار گروه اقتصاد دانشگاه امام حسین (ع).

۲- دانشجوی دکترای کارآفرینی دانشگاه تهران.

* نویسنده ی مسئول مقاله: Mrezaee1404@gmail.com

پیشگفتار

ایجاد اشتغال و رشد صادرات غیر نفتی که همواره به عنوان یکی از آمل و آرزو ها و اهداف اساسی در اقتصاد کشور به شمار می رفته است، جز با شناخت نقاط قوت و بهره برداری از پتانسیل های کشور در این بخش به دست نمی آید (فرقانی و کیانی ابری، ۱۳۸۴). بخش کشاورزی در ایران بسیار مستعد و دارای پتانسیل بالا برای سرمایه گذاری و تولید شغل است. بخش کشاورزی ۲۳/۵ درصد اشتغال در کشور، ۱۳/۸ درصد تولید ناخالص ملی و ۲۱ درصد صادرات غیر نفتی را تامین می کند. این در حالی است که به علت پتانسیل بالای این بخش با هر یک درصد افزایش سرمایه گذاری در این بخش یک افزایش ۳ درصدی در تولید ناخالص ملی کشور خواهیم داشت. به رغم نقش قابل انکار بخش کشاورزی در توسعه ملی و اقتصاد ایران، ظرفیت بکارگرفته نشده در این بخش بسیار بیشتر از بخش استفاده شده آن است. بررسی های صورت گرفته تا به امروز نشان می دهد در حال حاضر دلیل اینکه کمتر از نیمی از پتانسیل های بخش کشاورزی مورد استفاده قرار می گیرد عدم اشتیاق به سرمایه گذاری در این بخش بوده است (لطیف، ۱۳۶۸).

امروزه تولید گل و گیاه زینتی به عنوان یکی از منابع درآمدی و اشتغالزایی تاثیر گذار در سطح کشورهای دنیا مطرح شده است و می بینیم که اقتصاد کشورهایی مانند کشور هلند تماما از این راه تامین می شود (حسینی درویشانی و زارعی، ۱۳۸۸). واحد های گلخانه ای با توجه به فراهم آوردن شرایط مصنوعی در جهت تولید و با حذف نمودن اثر شرایط محیطی، همچنین با صرفه جویی های بسیار زیادی که از این طریق و کنترل عوامل و نهاده می توان انجام داد، اهمیت ویژه ای در پیشبرد فرآیند های توسعه کشاورزی و افزایش صادرات محصولات غیر نفتی دارند (اسدی و همکاران، ۱۳۸۸).

در این میان کارآفرینی به عنوان مقوله ای چند بعدی به عنوان تنها راه حل رشد و توسعه این واحد ها در سال های اخیر مطرح گشته است. فعالیت واحد های تولیدی گل و گیاه زینتی در محیطی که دولت و سیاست های آن به عنوان مهمترین عامل تاثیر گذار بر روند رشد و توسعه آنها به شمار می رود ضرورتی را مبنی بر شناخت اثرات این سیاست بر میزان توسعه کارآفرینی واحد های تولیدی گل و گیاه زینتی بر می انگیزد (ثاقب، ۱۳۸۴). ویلیام بایگرو^۱ در مدل کارآفرینی خود که در سال ۱۹۹۴ بدان پرداخته است عوامل دخیل در کارآفرینی را شامل عوامل شخصی، روانی و محیطی می داند و بیان می دارد آنچه باعث تصمیم گیری برای پیگیری و یا عدم پیگیری ایده فرد می شود، یک حادثه سرعت زاست. وی در مدل خود دولت و سیاست های اتخاذ شده توسط وی را به عنوان یکی از مهمترین رخدادهای سرعت زا در فرآیند کارآفرینی نشان داده است (بایگرو،

1 William Bygrave

۱۹۹۴). دولت برنامه های حمایتی خود از کسب و کارهای فعال در بخش کشاورزی را در به طور جدی دنبال می کند زیرا کشاورزی را دارای نقش تاثیر گذار در توسعه ملی و کسب و کارهای فعال در بخش کشاورزی را موتور توسعه بخش کشاورزی می داند در بخش کشاورزی و باغبانی دولت حمایت خود از توسعه کارآفرینی این واحد را با پرداخت های مستقیم، یارانه ها و اعتبارات به صورت وام و ... نشان می دهد. اعتبارات می تواند نقش اساسی خود را به عنوان سرمایه در چرخه تولید به خوبی ایفا کند. (کوپاهی، ۱۳۷۲). اعطای وام ها با نرخ بهره زیر بهره بازار یکی از مکانیزم های قوی دولت برای افزایش و ارتقای بنگاه های کشاورزی است (فلاویا و همکاران، ۲۰۰۶). اعتبارات کشاورزی، هم به لحاظ نقش در تشکیل سرمایه و هم به لحاظ نقش حساس آن در تأمین سرمایه در گردش مورد نیاز بخش کشاورزی، از اهمیت ویژه ای برخوردار است. به طوری که وجود یک سیستم کارای اعتبارات کشاورزی لازمه ادامه حیات و رشد بخش کشاورزی در یک کشور در حال توسعه است. (علوی باجگانی، ۱۳۷۶). وی حمایت خود از کسب و کارهای فعال در بخش کشاورزی را هم از طریق فراهم آوردن تسهیلات اعتباری و هم از طریق قانونگذاری انجام می دهد. همچنین دولت تاسیس بانک های اعتباری برای افزایش تسهیلات به کشاورزی و کسب و کارهای فعال در بخش کشاورزی را لازم تشخیص داده است (بارتولوم و همکاران، ۲۰۰۹). روند تجاری شدن به ارتباط دولت و بنگاه های کشاورزی دامن زده است. دولت می تواند از طریق اجرای بزرگترین نقش خود که همان اجرای قانون می باشد از طریق کمک های مالی مستقیم و ارائه تسهیلات اعتباری به بهره وری بنگاه ها یاری رساند (توماس و اسپرلدر، ۱۹۷۷). اسلابدن^۱ و همکاران با انجام پژوهشی با هدف مطرح نمودن خطوط راهنمایی را برای توسعه اقتصادی در آینده همانند کشورهای توسعه یافته، و ارائه نقش هایی برای دولت به عنوان یکی از بخش های اصلی تشکیل دهنده این راهکارها، یکی از نقش های اصلی دولت برای افزایش بهره وری و توسعه بنگاه های کشاورزی را اعطای منابع مالی و اعتبارات می داند. دولت باید وام های کم بهره را افزایش داده و راه را برای سرمایه گذاری مخاطره آمیز افزایش دهد تا بتواند روند توسعه بنگاه ها را افزایش داده و تسهیل نماید. دولت برای اینکار برنامه افزایش اعتبارات و افزایش تعداد بانک های ارائه دهنده خدمات تضمین اعتباری، کمک های مالی مستقیم با نرخ بهره پایین را در دستور کار خود قرار داده است (لین ون و همکاران، ۲۰۱۰). اعطای وام اثر مثبتی بر افزایش بهره وری بنگاه ها داشته است و فاصله، درآمد سالانه، اندازه بنگاه و مقدار وام قبلی دریافتی اثر مثبتی در افزایش انگیزه کشاورزان برای دریافت وام های بزرگتر دارد که به وسیله آن کشاورزان میتوانند سبزی بنگاه های

---

1 slobodon

خود را افزایش داده و بهره وری خود را افزایش دهند (ابوه، ۲۰۰۹). کرور^۱ در سال ۲۰۱۰ در مطالعه خود با هدف بررسی چهارچوب سیاست گذاری در راستای ارتقای کسب و کارهای کوچک و متوسط بخش کشاورزی به این نتیجه رسید که ۳ بعد وجود دارند که نزدیک به ۹۰ درصد در ارتقا و بهبود کسب و کارهای بخش کشاورزی اهمیت دارند و این سه بعد را وام های ضمانت شده، گردش مالی سالانه بنگاه و تعداد بازارهای زیر مجموعه می داند (کرور، ۲۰۱۰). دولت می تواند نقش بسیار زیادی را در فراهم آوردن محیط مناسب مالی برای سرمایه گذاری در کسب و کارهای بخش کشاورزی داشته باشد. برای این کار دولت باید وام های کم بهره را افزایش داده و راه را برای سرمایه گذاری مخاطره آمیز افزایش دهد تا بتواند روند توسعه کسب و کارهای بخش کشاورزی را افزایش داده و تسهیل نماید. پروژه های مالی دولت برای بهبود وضعیت کسب و کارهای بخش کشاورزی در سه حوزه ارائه شده اند که شامل اعتبارات، نرخ بهره و تعداد بانک های ارائه دهنده اعتبارات در مورد کسب و کارهای بخش کشاورزی که خدمات تضمین اعتباری، کمک های مالی، تهیه برنامه های مالی، وام با نرخ بهره پایین تر و ابزار های تامین مالی را توسعه دهد (لیانگ و همکاران، ۲۰۱۰). عامل حمایت های دولت به ویژه حمایت های مالی دولت رابطه مثبتی با میزان حاشیه سود و توسعه اقتصادی دارد. از این نظر مشخص شده است که با تقویت دخالت های دولت در سیاست های کسب و کارهای بخش کشاورزی این امکان وجود دارد که فعالیت های آنها درآمد بیشتری را ایجاد نماید. همچنین دولت باید در برنامه های خود برای کاهش بیکاری و فقر به جای دادن کمک های مالی مستقیم به آنها زمین و تسهیلات بدهد تا بر روی آن کار کنند و این روشی است که رسیدن به اهداف کوتاه مدت و بلند مدت را بیمه می کند (مالیوچی و همکاران، ۲۰۱۰).

بررسی اعتبارات کشاورزی در ارتباط با تولیدات کشاورزی نشان می دهد که طی سالهای گذشته پس از انقلاب اسلامی با افزایش وام های کشاورزی، تولیدات کشاورزی نیز افزایش یافته است و این نشان می دهد که افزایش وام های کشاورزی تأثیر مثبتی بر سطح تولیدات آنها داشته است، ولی این تأثیر در حال حاضر بسیار اندک است، به طوری که برآورد مدل اقتصادسنجی چنین امری را اثبات می کند. محققین دلیل این امر را عدم استفاده صحیح از اعتبارات و پرداخت های دولتی و عدم وجود جریان تعریف شده و مشخصی برای تشویق به سرمایه گذاری در بخش کشاورزی و هدایت سرمایه های خصوصی به سوی کارآفرینی در این بخش دانسته اند (قوامی، ۱۳۷۱: زاهدی مازندرانی، ۱۳۸۳). حسینی و عابدی در پژوهش خود با هدف بررسی اثر مولفه های بازار و سیاست های دولت بر تعیین قیمت ذرت با استفاده از الگوی پارامتری نسبت ذخایر به مصرف به این نتیجه رسیدند که نسبت ذخیره به مصرف و نسبت ذخایر دولتی به مصرف و متغیر موهومی سیاست

---

1 kerur

دولت (وام ارزان قیمت) مهمترین عوامل موثر در تعیین قیمت ذرت می باشد (صفدر حسینی و عابدی، ۱۳۸۶). همچنین بررسی اثر سیاست های مختلف حمایتی بر ریسک درآمدی تولید کنندگان گوشت مرغ در ایران در طی دوره زمانی ۱۳۶۸-۸۵ نشان می دهد که درصد تغییرات ریسک درآمدی تولید کنندگان گوشت مرغ در اثر اجرای سیاست های حمایت از قیمت بازاری، یارانه تسهیلات، یارانه انرژی، دارو و واکسن، بیمه و مجموع سیاست های حمایتی کاهش یافته و تنها اثر سیاست حمایت از قیمت بازاری و بیمه بر کاهش ریسک درآمدی معنی دار بوده است (صفدر حسینی، ایروانی، نیکوکار، ۱۳۸۸). وام ها و اعتبارات پرداختی توسط دولت تاثیرات عمده و مهمی را در جلب سرمایه گذاری های داخلی و خارجی، توسعه اقتصادی و به دنبال آن در تولید ناخالص داخلی خواهد داشت. میتال در پژوهش خود با هدف بررسی عوامل موثر بر گذار از کشاورزی به بنگاه های کوچک و متوسط بخش کشاورزی با تکیه بر بنگاه های دارویی به این نتیجه رسید که دولت از طریق اعطای وام ها و یارانه ها کمک های حمایتی زیادی را به این بخش کرده است که نتیجه این وام ها افزایش سرمایه گذاری و راه اندازی بنگاه های کوچک و متوسط بوده است (میتال، ۲۰۰۷). با اعطای چند درصدی وام های کشاورزی، سهم رشد اقتصادی بخش کشاورزی در تولید ناخالص داخلی به میزان ۲ تا ۳ برابر افزایش یافته است. این نتیجه به آن معناست که می توان با اندکی سرمایه گذاری در بنگاه های بخش کشاورزی اثر قابل توجهی در اقتصاد کشور گذاشت (لئونارد و همکاران، ۲۰۰۶). عوامل زیادی هستند که موجب تاثیر گذاری مثبت و یا منفی وام ها و اعتبارات اعطایی بر بنگاه های کوچک و متوسط می شوند. یکی از این عوامل در نظر گرفتن توان بازپرداخت وام ها می باشد. در پژوهشی که در همین زمینه بر روی چگونگی تاثیر گذاری وام های موسسه FSA انجام شده است، آن دسته از کسب و کارهایی که مستقیماً تحت حمایت وام های مستقیم این موسسه قرار گرفته اند کمتر موفق بوده اند. دلیل این امر استرسی بوده است که کشاورزانی که دارای وام های زیادی از این موسسه بوده اند، برای پرداخت سررسید های این وام ها داشته اند. این موضوع نشان می دهد که این موسسه می تواند در اعطای وام ها موفق عمل کند به شرطی که بتواند میان تعداد وام ها و توان بازپرداخت کشاورزان تعادل برقرار نماید (آندرسون، ۲۰۰۶). کریم و همکاران در سال ۲۰۰۶ در مطالعه خود با هدف بررسی اثر سیاست های مختلف حمایتی بر ریسک درآمدی تولید کنندگان گوشت مرغ در ایران در طی دوره زمانی ۱۳۶۸-۸۵ به این نتیجه رسید که برخی از موانع وجود دارند که مانع ورود و عملکرد کارای کارآفرینان بخش کشاورزی می شود که عموماً مولفه های مالی هستند و این مولفه ها را کمبود سرمایه گذاری در این بخش، بالا بودن نرخ بهره وام های پرداختی به کشاورزان، مدیریت ضعیف منابع مالی موجود و عدم تناسب برنامه زمانی بازپرداخت وام های پرداختی با توان

صاحبان کسب و کارها عنوان کرده است. آرنندسون^۱ در مطالعه خود با هدف بررسی مولفه های مالی با اهمیت در زمینه راه اندازی کسب و کارهای کوچک و متوسط در بخش کشاورزی و عوامل موثر بر عدم شکست وام های اعطایی به این نتیجه رسید که مهمترین عوامل تاثیر گذار در زمینه مالی تجربه قبلی از وام قبلی، نوع وام، نوع بنگاه، اندازه بنگاه و مشخصه های مالی بنگاه می باشند (آرنندسون، ۲۰۰۶). همچنین موسساتی که ارائه دهنده این وام ها می باشند نیز به طور بسیار زیادی تحت تاثیر تصمیمات دولت قرار دارند و در بلند مدت با مشکلات فراوانی دست به گریبانند که از آن جمله می توان به مسائل سیاسی و فشارهای وارده از سوی دولت برای بخش مسائل قانونی وام ها به تولید کنندگان محصولات کشاورزی و باغی و وام دادن با نرخ بهره زیر بهره بازار اشاره نمود (ابرت و همکاران، ۲۰۲۰). ملاحظه می شود سیاست حمایتی پرداخت وام ها و اعتبارات دولتی به تولید کنندگان خصوصا در بخش کشاورزی و گل و گیاه زینتی همواره به عنوان یکی از سیاست های پر کاربرد و اثر گذار از سوی دولت مورد استفاده قرار گرفته است. از طرف دیگر با مروری بر مطالعات گذشته در این زمینه در می یابیم که این اجرا و اثرگذاری این سیاست در سالهای اخیر با مشکلات فراوانی همراه بوده است به نحوی که اثرات مثبت آن را به حداقل رسانیده است. بهبود و رفع نقاط ضعف اجرای این دسته از سیاست ها جز با بررسی آثار و نتایج آنها ممکن نمی باشد از این رو پژوهش حاضر تلاش نموده است تا با استفاده از تحلیل عاملی و تحلیل های رگرسیونی به بررسی عوامل موثر بر اثربخشی سیاست پرداخت و اعتبارات دولتی و همچنین آثار و نتایج این سیاست در طی سالهای ۸۹-۱۳۹۰ در میان کارآفرینان واحد های تولیدی گل و گیاه زینتی در استان تهران بپردازد.

مواد و روش ها

هدف پژوهش که همان شناسایی عوامل موثر بر اثربخشی پرداخت های مستقیم و اعتبارات دولتی و اثرات این سیاست بر میزان توسعه کارآفرینی واحد های تولیدی گل و گیاه می باشد. منظور از توسعه کارآفرینی در این مطالعه رشد واحد تولیدی گل و گیاه زینتی در نظر گرفته شده است. منظور از رشد واحد، آن دسته از پرورش دهندگانی در نظر گرفتیم که حجم سرمایه اولیه و تعداد افراد شاغل در واحد خود را در طی سالهای مورد مطالعه ۸۹-۱۳۸۰ افزایش داده اند و دارای نوآوری هایی در هر یک از زمینه های نوآوری در کالا، در بازار های جدید، کیفیت محصولات، منابع اولیه جدید و فرآیندهای تولید بوده اند.

در رهیافت پژوهش پیش رو از نوع رهیافت توصیفی و روش انجام آن از نوع پیمایشی خواهد بود. پارادایم کیفی حاکم در این پژوهش نیز از نوع رهیافت اکتشاف خواهد بود. ابزارهای مورد استفاده

1 Ahrendsen

در این پژوهش ابزار پرسشنامه و مصاحبه است که بنا بر ضرورت استفاده شده است. جامعه آماری براساس فرمول کوکران به دست آمده است.

$$n = \frac{N(ts)^2}{(Nd^2 + (ts)^2)} \quad (1)$$

که در آن N ، اندازه جامعه آماری یا تعداد کسب و کارهای کوچک و متوسط فعال در بخش کشاورزی در استان تهران می باشد، t ضریب اطمینان قابل قبول که با فرض نرمال بودن توزیع صفت مورد نظر از جدول t استیودنت به دست می آید. S^2 برآورد واریانس صفت مورد مطالعه در جامعه است، d دقت احتمالی مطلوب (نصف فاصله اطمینان) و n حجم نمونه است. بر اساس آمار و ارقام بدست آمده از سازمان کشاورزی استان تهران و شهرستان های ورامین، پاکدشت و پیشوا که عمده گلخانه های پرورش دهنده گل و گیاهان زینتی در آنها قرار دارند، تعداد واحدهای گلخانه ای که دارای شرایطی از نظر توسعه کارآفرینی در واحد خود بوده اند ۱۱۴۷ واحد تخمین زده شده است که نمایانگر تعداد کل جامعه آماری و یا متغیر N در فرمول بالا می باشد. برای بدست آوردن میزان انحراف معیار نمونه ابتدا تعداد ۳۰ عدد از پرسشنامه ها به عنوان نمونه توسط تولید کنندگان تکمیل گردید که واریانس آن با استفاده از نرم افزار SPSS محاسبه گردید و برابر با مقدار ۰/۶۳۸۰۹ تخمین زده شد میزان t با فرض نرمال بودن توزیع برای صفت مورد نظر مقدار ۱/۹۶ و میزان d برابر با ۰/۱ در نظر گرفته شد. با استفاده از ارقام بالا میزان نمونه مورد نیاز برابر با ۱۳۷ عدد تخمین زده می شود. همچنین روش نمونه گیری در این پژوهش از دو نوع نمونه گیری هدفمند و نمونه گیری ساده تصادفی بوده است.

جهت بررسی روایی تحقیق از روش های منطقی، روایی وابسته به معیار و روایی سازه برای استفاده شده است. برای این کار روایی ظاهری و روایی محتوای پرسشنامه از طریق نظریات از ۲ نفر کارشناس آماری و ۲ نفر کارشناس در امور گلخانه های در وزارت جهاد کشاورزی و ۴ نفر از اساتید اقتصاد کشاورزی بررسی و نظرات ارائه شده توسط ایشان اعمال گردید. جهت بررسی روایی سازه آزمون تحلیل عاملی پس از تکمیل یک نمونه ۳۰ تایی از پرسشنامه اولیه در میان نمونه آماری انجام یک آزمون $pre\ test$ با استفاده از نرم افزار SPSS تخمین زده شد. آزمون بارتلت و آزمون KMO جهت تعیین کافی بودن میزان نمونه ها انجام شده است که نتایج نرم افزار عدد ۰/۶۴۹ برای آزمون KMO را تخمین زده است و چون مقدار آن از ۰/۵ بیشتر است نشان دهنده کفایت داده ها برای انجام تحلیل عاملی می باشد. همچنین مقدار sig آزمون بارتلت ۰/۰۰ می باشد و چون مقدار آن از کمتر از ۰/۵۰ می باشد نشان می دهد که تحلیل عاملی برای شناسایی ساختار مدل عاملی، مناسب است و فرض شناخته شده بودن ماتریس همبستگی، رد می شود. جهت بررسی

پایایی ابزار پرسشنامه از روش آلفای کرونباخ استفاده شده است. مقدار آلفای کرونباخ برابر با ۰/۷۹ است و به علت بالاتر بودن از ۰/۷ نشاندهنده پایایی بالای پرسشنامه می باشد. در این پژوهش با استفاده از تحلیل عاملی به تعیین بار عاملی فاکتورهای اثرگذار بر اجرای موثر سیاست پرداخت های مستقیم دولت و بانک ها و اعتبارات دولتی پرداخته و سپس با استفاده از تحلیل های رگرسیون اثرات این سیاست را برآورد نمودیم.

نتایج و بحث

نتایج داده های کیفی نشان دهنده اهمیت بسیار زیاد این سیاست از نقطه نظر مصاحبه شوندگان است. همچنین از میان پانزده نفر مصاحبه شونده ۸ نفر آنان این سیاست را دارای تاثیر منفی و ۷ نفر دارای تاثیر مثبت ارزیابی کرده اند. تجزیه و تحلیل داده های کمی با استفاده از نرم افزار SPSS انجام شده است. نتایج آزمون همبستگی پیرسون برابر با ۰/۶۰۳- تخمین زده شده است که نشان می دهد این دو عامل دارای همبستگی منفی با یکدیگر می باشد. نتایج آزمون همبستگی در جدول (۱) قابل مشاهده است. متغیر میزان توسعه کارآفرینی در پرسشنامه توسط گویه های موفقیت سیاست دولت در: تولید محصول نوآورانه، تشویق بنگاه به کیفیت محصول، توسعه فرآیند تولید محصول، نفوذ بنگاه به بازارهای جدید و میزان موفقیت مداخله دولت در بنگاه سنجیده شده است. همچنین متغیر سیاست ها و پرداخت های مستقیم دولت توسط عوامل زیر در پرسشنامه آزمون شده است که نتایج تحلیل عاملی تعیین کننده عوامل موثر بر اثرگذاری سیاست پرداخت های مستقیم و اعتبارات دولت به شرح زیر است: عامل (۱) میزان استفاده از وام ها و اعتبارات توسط کارآفرینان در واحد گلخانه ای که دارای بار عاملی ۰/۷۰۶، عامل (۲) میزان مفید بودن تسهیلات و اعتبارات پرداختی دولت در جهت توسعه بنگاه که دارای بار عاملی ۰/۵۱۰، عامل (۳) اهمیت اعتبارات در تامین مالی واحد تولیدی که دارای بار عاملی ۰/۷۰۵، عامل (۴) تناسب دوره بازپرداخت اعتبارات با توان واحد تولیدی که دارای بار عاملی ۰/۷۷۸، عامل (۵) سهولت فرآیند دریافت وام ها و اعتبارات که دارای بار عاملی ۰/۶۹۱، عامل (۶) تناسب سپرده اولیه با توان بنگاه که دارای بار عاملی ۰/۶۳۲، عامل (۷) تناسب بهره وام ها با توان کارآفرینان که دارای بار عاملی ۰/۶۸۳ و عامل (۸) کفایت میزان تسهیلات و اعتبارات در جهت توسعه گلخانه با بار عاملی ۰/۷۳۵ می باشد. نتایج تحلیل ها در جدول (۲) موجود است. بار عاملی هر یک از عواملی فوق نشاندهنده میزان اهمیت و تاثیر گذاری هر یک از فاکتور ها بر بهبود اثر گذاری سیاست پرداخت های دولت و همچنین بر میزان توسعه کارآفرینی در بخش گل و گیاه و زینتی می باشد. همانطور که مشاهده می شود استفاده کارآفرینان از وام ها و اعتبارات دولتی به میزان ۰/۷۰۶ در موفقیت این سیاست و

میزان توسعه کارآفرینی در گلخانه ها موثر بوده است و به علت داشتن بیشترین بار عاملی به عنوان مهمترین عامل تاثیر گذار در این قسمت شناخته می شود.

نتایج تحلیل رگرسیون دارای چندین خروجی است که در پیوست موجود است و نتایج آن به شرح زیر است: ضریب تعیین تعدیل شده برابر با ۰/۳۵۹ تخمین زده شده است که بیانگر میزان تغییر پذیر در متغیر وابسته است که می توان به وسیله رگرسیون آن را توضیح داد. میزان خطای معیار نیز میزان پراکندگی نقاط را حول خط رگرسیون اندازه گیری می کند که هرچه مقدار این شاخص بیشتر باشد پراکندگی نقاط حول خط رگرسیون بیشتر خواهد بود و مشاهده می شود که این شاخص برابر با ۰/۵۱۳۰۹ است و نسبتا مقدار کمی را نمایش می دهد. تحلیل واریانس رگرسیون به منظور بررسی قطعیت وجود رابطه خطی بین دو متغیر انجام شده است. sig برابر با صفر است که نشاندهنده خطی بودن رابطه میان دو متغیر است. این مقدار اثبات کننده این مطلب است که فرض وجود رابطه میان متغیر مستقل (پرداخت ها و اعتبارات دولت) و متغیر وابسته (میزان توسعه کارآفرینی در گلخانه ها) تائید می شود. اما از نظر میزان جهت تاثیر گذاری بر این متغیر فرض اولیه تحقیق رد و خلاف آن اثبات می گردد. همچنین میزان برآورد شده برای رگرسیون برابر با ۲۰/۴۹۹ بوده است که نشاندهنده میزان تغییراتی از متغیر وابسته است که از طریق متغیر مستقل تبیین می شود و مقدار باقیمانده ها برابر با ۳۵/۸۰۳ بوده است که نشانگر مقادیری از متغیر وابسته است که توسط عوامل دیگر تبیین می شود. در ستون **B** به ترتیب ضرایب ثابت و متغیر معادله قابل مشاهده می باشند. بنا بر نتایج بالا می توان تفسیر نمود که ۳۶ درصد از تغییراتی که در میزان توسعه کارآفرینی در گلخانه ها در میان نمونه بررسی شده انجام می گیرد برخاسته از اثرگذاری سیاست پرداخت ها و وام های مستقیم دولت به این کارآفرینان می باشد. همچنین معادله خط رگرسیون برای متغیر مستقل وام ها و متغیر وابسته کارآفرینی به شکل زیر خواهد بود:

$$\hat{Y}=3.543-0.422X$$

برای مقایسه اثرات چندین متغیر مستقل روی متغیر وابسته از ضرایب استاندارد استفاده می شود یعنی در جدول بالا به ازای یک واحد تغییر در وام ها و اعتبارات دولتی ۰/۶۰۳ تغییر در میزان کارآفرینی واحد های تولیدی گلخانه ای ایجاد می شود. این امر با فرض ثابت بودن سایر متغیرها قابل استناد می باشد. با توجه به $\text{sig}=0$ فرض تساوی مقدار ثابت و شیب خط رگرسیون جامعه رد می شود و نباید آنها را از معادله خارج نمود. بر اساس نتایج بالا می توان تفسیر نمود که بر اساس یک درصد تغییر (افزایش یا کاهش) در وام ها و اعتبارات اعطایی دولتی به کارآفرینان بخش گل و گیاه زینتی قریب به ۶۰ درصد تغییر در جهت مخالف در میزان توسعه کارآفرینی این واحد ها خواهیم داشت. بر خلاف آنچه در مورد کمک های مالی و اعتبارات پرداختی دولت در مورد اثرات

مثبت آنها بر میزان توسعه کارآفرینی در واحد های گلخانه ای تصور می شود، در این پژوهش مشاهده شد که اجرای این سیاست تاثیر منفی در میزان توسعه کارآفرینی در واحد های گلخانه ای داشته است. دلیل این امر که در ابتدا بسیار عجیب و دور از واقع به نظر می رسید، بنا بر مصاحبه با کارآفرینان قطع یارانه های انرژی و اجبار تولید کنندگان به استفاده از وام های دولتی با نرخ ۱۴٪ به جای ۴٪ بنا بر قول دولت بوده است.

نتیجه گیری

این پژوهش با هدف شناسایی عوامل موثر بر اثرگذاری سیاست پرداخت های مستقیم و اعتبارات دولتی و شناسایی اثرات این سیاست در طی سالهای ۸۹-۱۳۸۰ بر میزان توسعه کارآفرینی واحد های گلخانه ای تولیدی گل و گیاه زینتی در استان تهران انجام شده است. به این منظور از نتایج تحلیل عاملی و تحلیل های رگرسیونی با استفاده از نرم افزار SPSS استفاده شده است. نتایج تحلیل عاملی نشانده عوامل موثر بر اثرگذاری سیاست پرداخت های مستقیم و اعتبارات دولتی بوده است. ملاحظه می شود در میان این عوامل نیز تناسب دوره بازپرداخت اعتبارات با توان واحد تولیدی که دارای بار عاملی ۰/۷۷۸ می باشد به عنوان مهمترین عامل تبیین کننده و پس از آن کیفیت میزان تسهیلات و اعتبارات در جهت توسعه گلخانه با بار عاملی ۰/۷۳۵ دارای بیشترین اثر تبیینی می باشد. این امر نشانده این مطلب است که ۷۷ درصد از تغییراتی که میزان اثر گذاری سیاست پرداخت ها و وام های دولتی به وجود می آید از میزان تغییراتی است که در میزان تناسب دوره بازپرداخت با توان واحد گلخانه ها و نیز کیفیت میزان وام ها برای توسعه کارآفرینی در گلخانه خواهد بود. همچنین نتایج تحلیل رگرسیون نشانده اثرات منفی این سیاست در طی سالهای مورد مطالعه است. با توجه به موارد عنوان شده در این پژوهش و مدل به دست آمده از داده ها بازنگری نرخ بهره وام های پرداختی به تولیدکنندگان واحد های گلخانه ای و قائل شدن تسهیلاتی خاص برای کارآفرینان این واحد ها و تهیه بسته حمایتی از کارآفرینان این واحد ها خصوصا در مورد جبران کردن قطع پرداخت های یارانه ای انرژی اعلام قیمت های حمایتی در روزهای خاص (عزاداری ها و ...) همچنین ایجاد پایانه های فروش گل و گیاه به منظور کاهش قیمت خرده فوشی گل ها و گیاهان و سود بیشتر تولید کنندگان مانند بازار گل و گیاه شهید محلاتی و یا بازار امام رضا در تهران که در دسترس شهروندان قرار گرفته و هدف آنها به حداقل رسانیدن قیمت های واسطه گری باشد، جهت بهبود اثرات سیاست پرداخت های مستقیم و اعتبارات دولتی در این زمینه پیشنهاد می گردد.

فهرست منابع:

۱. حسینی درویشانی، ص. زارعی، ح. (۱۳۸۸). "بررسی کیفی و مدیریتی فعال تولید گیاهان زینتی در منطقه گرگان"، مجله علوم کشاورزی و منابع طبیعی، جلد شانزدهم، ویژه نامه ۲
۲. لطیف، ب.، (۱۳۶۸). "نقش و جایگاه سرمایه در توسعه کشاورزی ایران"، مجله سیاسی اقتصادی، شماره ۳۳، صص ۴۱-۳۵.
۳. فرقانی، ح. کیانی ابری، م. (۱۳۸۴). "بررسی مزیت نسبی تولید و صادرات گل و گیاهان زینتی در استان های منتخب"، پژوهشنامه علوم انسانی و اجتماعی دوره ۵، شماره ۱۹، صص ۵۳-۶۴
۴. ثاقب، ح. (۱۳۸۴). "بررسی سیاست های حمایتی در بخش کشاورزی با استفاده از ماتریس تحلیل سیاستی: مطالعه موردی کیوی در شمال ایران"، فصلنامه پژوهشنامه بازرگانی، شماره ۱۷۶، ۳۵-۱۵۳
۵. اسدی، ع. حسینی، م. عبدالله زاده، غ. م. قره قانی، ا. (۱۳۸۸). "تحلیل عوامل بازدارنده توسعه کشت گلخانه‌های (مطالعه موردی استان اصفهان)"، مجله تحقیقات اقتصاد و توسعه کشاورزی ایران، دوره ۴۰، شماره ۱، صص ۹۵-۱۰۵
۶. علوی باجگانی، ع. عرب‌مازار، ع. (۱۳۷۶). "برآورد تابع تقاضای اعتبارات کشاورزی: زیربخش زراعی". پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده علوم اقتصادی و سیاسی، دانشگاه شهید بهشتی.
۷. کوپاهی، م. (۱۳۷۲). "بررسی تأثیر تسهیلات پرداختی بانک کشاورزی به واحدهای تولیدی سنتی و صنعتی"، طرح ملی، پردیس کشاورزی و منابع طبیعی، دانشگاه تهران.
۸. قوامی، م. ح. (۱۳۷۱). "بررسی اعتبارات کشاورزی در ایران". پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه امام صادق، تهران.
۹. زاهدی مازندرانی، م. ج. (۱۳۸۳). ضرورت‌های کارکردی توسعه اشتغال در بخش کشاورزی، اقتصاد کشاورزی و توسعه بهار ۱۳۸۳؛ ۱۲(۴۵): ۴۱-۶۸.
۱۰. حسینی، ص. عابدی، س. (۱۳۸۶). "ارزیابی نقش مولفه های بازار و سیاست های دولت در تعیین قیمت ذرت در ایران"، اقتصاد و کشاورزی، ۳۴-۲۱
۱۱. وزارت جهاد کشاورزی (سال های مختلف). آمارنامه های کشاورزی
12. Flavia, E. Cristina, S., 2005. Agribusiness and Farmers in Mexico: The Importance of Contractual Relations, The Geographical Journal, Vol. 171, No. 2, pp. 166-176

13. sporleder, T. L., (1977), Agribusiness communication whit federal government, Journal of food distribution research, vol.08, issue 1
14. Bartholomew, A. Wainwright, D. Green, G. 2009., policy issues of e-commerce technology diffusion in southeast Nigeria: the case of small scale agribusiness, Northumbria Built and Virtual Environment Working Paper Series Vol. 2 No. 1, 2009
15. Liang, L. Shih, k. Chung, Y. (2010) Financing instruments and strategies of agribusiness: Evidence from Taiwan, African Journal of Business Management Vol. 4(3), pp. 320-332
16. Maliwichi Il, oni sa, l sifumba. 2010. an evaluation of small – scale agribusinesses and household income generating activities in vhembe district of limpopo province, south africa, african journal of food, agriculture, nutrition and development, volume 10 no. 9
17. N. M. Kerur, g. M. Gaddi . A. D. Naik, 2010. policy framework for the agribusiness sector- a case of performance of regulated markets in karnataka, karnataka j. Agric. Sci., 23 (3) : (447-451)
18. Oboh, V. U. S. Kushwaha, 2009. Socio-economic Determinants of Farmers' Loan Size in Benue State, Nigeria, Journal of Applied Sciences Research, 5(4): 354-358,
19. Rashi Mittal . S. P. Singh, 2007. shifting from Agriculture to Agribusiness: The Case of Aromatic Plants, gricultural Economics Research Review Vol. 20 .pp 541-550
20. Leonard A. Abbey, Werner Baer . Mavio Filizzola 2006. Growth, Efficiency, and Equity: The Impact of Agribusiness and Land Reform in Brazil, Latin American Business Review, 7:2, 93-115,
21. Bruce L. Ahrendsen, Bruce L. Dixon, Ogbonnaya John Nwoha, Sandra J. Hamm and Diana M. Danforth No 21454, 2006 Annual meeting, July 23-26, Long Beach, CA from American Agricultural Economics Association (New Name 2008: Agricultural and Applied Economics Association)
22. Obert p. K , michael b. O , michael l. C , steven t. S onka, 2010, a gribu siness e conomics and management, oxford university press on behalf of the agricultural and applied economics association. L10, m10, m20, q13, q14.
23. Bygrave, W., 1994. The portable MBA in entrepreneurship, N. Y: Jhon Wiley and Sons Inc.

پیوست‌ها

جدول ۱- نتایج ضریب هم بستگی پیرسون برای متغیرها

		میزان توسعه کارآفرینی	پرداخت های مستقیم و اعتبارات دولتی
میزان توسعه کارآفرینی	ضریب همبستگی پیرسون	۱	-۰/۶۰۳
	سطح معنا داری		۰/۰۰۰
	تعداد	۱۳۸	۱۳۸
پرداخت های مستقیم و اعتبارات دولتی	ضریب همبستگی پیرسون	-۰/۶۰۳	۱
	سطح معنا داری	۰/۰۰۰	
	تعداد	۱۳۸	۱۳۸

جدول ۲- نتایج تحلیل عاملی متغیرها

بار عاملی	نام عامل	شماره عامل
۰/۷۰۶	میزان استفاده از وام ها و اعتبارات توسط کارآفرینان در واحد گلخانه ای	۱
۰/۵۱۰	میزان مفید بودن تسهیلات و اعتبارات پرداختی دولت در جهت توسعه بنگاه	۲
۰/۷۰۵	اهمیت اعتبارات در تامین مالی واحد تولیدی	۳
۰/۷۷۸	تناسب دوره بازپرداخت اعتبارات با توان واحد تولیدی	۴
۰/۶۹۱	سهولت فرآیند دریافت وام ها و اعتبارات	۵
۰/۶۳۲	تناسب سپرده اولیه با توان بنگاه	۶
۰/۶۸۳	تناسب بهره وام ها با توان کارآفرینان	۷
۰/۷۳۵	کافی بودن میزان تسهیلات و اعتبارات اعطایی در جهت توسعه گلخانه	۸

جدول ۳- نتایج تحلیل رگرسیون

R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
.603a	.364	.359	.51309

ANOVA

Model	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1 Regression	20.499	1	20.499	77.867	.000a

۱۵۶ بررسی اثرات سیاست حمایتی پرداخت های مستقیم و اعتبارات دولتی بر ...

Residual	35.803	136	.263
Total	56.303	137	

Coefficients ^a						
Model	Unstandardized		Standardized	t	Sig.	
	Coefficients		Coefficients			
	B	Std. Error	Beta			
1	(Constant)	3.543	.143		30.922	.000
	LOAN	-.422	.046	-.603	-8.824	.000